

mában zajlott. A diákokat is bevonták az új intézményi keretek kialakításába, és a megnövelték az osztályfőnöki óra-jellegű foglalkozások számát; a középszintbeli szülők részéről kezdetben tapasztalt ellenállás is gyorsan lecsillapodott. A szerzők szerint a kísérlet sikeres, a jövő útja az iskolai „gettók” felszámolása, a helyi lakosság bevonása az iskolapolitikai döntésekbe.

A szerzők többsége az integrált oktatás mellett tört lándzsát, de többen hangsúlyozzák, hogy ez önmagában kevés. A nyelvi felzárkóztatást szinte mindenütt gyakorolják, s szinte mindenütt sikerrel. Kitérés pontot ezen kívül még a reál tárgyak jelenthetnek. A szociológia régi felismerése, melyet most az esettanulmányok egynémelyike is megerősített: a reáltárgyakban elért eredmények (s később: a mérnökképzés, a „reálfőiskolák”) jelentik a legfőbb mobilitási csatornát az alsóbb rétegekből kikerülő diákok számára.

A szerzők többsége szerint a társadalmi egyenlőtlenségek rendszerén belül vizsgálhatók és – adott esetben – csökkenthetők az iskolai esélykülönbségek, az oktatási rendszer nem ragadható ki a társadalmi kontextusból. Miközben az oktatáspolitikai mindentűt többször is orientációt váltott, gyakran nem is ez, hanem például a bevándorlás-politika, a demográfiai folyamatok befolyásolták leginkább az iskolai esélyegyenlőtlenségek alakulását. Sikeres oktatáspolitikai csak a lakóhelyi szegregáció oldása révén lehetséges.

Mint arra Agnès van Zanten emlékeztet, az állami-társadalmi berendezkedés hagyományos modelljei – a centralizált Franciaország, a liberális Anglia stb. – az évek során egyre kevésbé érvényesek, az oktatáspolitikai is egyre inkább függetlenedik tőlük. Az esettanulmányokból pedig kiderül: a multikulturalizmus mint pedagógiai szervező-elv csak a decentralizált rendszerekben, s azokon belül is csak a rossz piaci pozíciójú iskolákban jellemző. Ugyanakkor a hátrányos helyzetű/ bevándorló/ kisebbségi tanulók oktatásának gyakorlata erős konvergenciát mutat: Nyugat-Európa-szerte igyekeznek alacsony osztálylétszám ill. kiscsoportos foglalkozások révén minél személyesebb pedagógiai viszonyt kialakítani a tanulókkal. Ennek része az, hogy a tanárok figyelembe veszik a diákok kulturális sokféleségét, a franciák inkább csak a tanórán kívül, a többiek az órákon is. Ugyanakkor senki – az angol iskola sem – mond le az egységes

követelmény- és értékelési rendszer alkalmazásáról; az elvárások, követelmények lefelé nivellálása zsákutcába vezet.

A színvonalésszel fenyegető multikulturalizmus rémképe hamis, a másságot elutasító merev elzárkózás egyre ritkább, de – mint a szerzők figyelmeztetnek – az újratermelő egyenlőtlenségek poklába vezető út is jószándékkal kikövezve: a más kultúrájú, hátrányos helyzetű diákok iránti kegyes engedékenység csak árthat azoknak akiket segíteni hivatott. Az asszimiláció követelése idejétmúlt, de az egyes országok iskolarendszerének integrációs, szocializációs küldetése ma is aktuális: az állampolgári jogegyenlőség alapján, a nemzedékek közötti mobilitási esélyek javításának érdekében.

(Dynamiques multiculturelles et politiques scolaires en Europe [Multikulturális társadalmak és iskolapolitikák Európában]. Szerkesztette: Agnès van Zanten. Revue Française de Pédagogie, No 144 – Juillet-août-septembre 2003. Institut National de Recherches Pédagogiques.)

Eröss Gábor

E-LEARNING: ÚJ TECHNOLÓGIA VAGY ÚJ LEHETŐSÉGEK?

Az Európa Bizottság „E-learning akcióterv”-et alkotott, amelynek alcíme: „A holnap oktatásának kialakítása”. A 2001-ben íródott akcióterv feladata olyan elvárásokat és ehhez kapcsolódó konkrét cselekvési terveket megfogalmazni, amelyek a kívánatos célhoz, az új multimédiás technológiák elterjedésének gyorsításához, majd pedig ezek használásához vezetnek az oktatás területén. Mindez azért fontos, mivel ezen eszközök segítségével – állítja a dokumentum – a tanulás és a tanítás minősége javul. A nagyszabású tervben szerepel az új tanulási környezetek tanulmányozása, a virtuális egyetemek létrehozása, a tanulási nehézségekkel küzdők igényeihez adaptált technológiák megtalálása, hasznosítása. A digitális ismeretek elengedhetetlenül fontosak a tudás alapú társadalomban. Ezek mellett az informa-

tikai szektorban jelentkező szakképzett munkaerőhiány pótlásának megoldására is sürgetőleg hív fel a tervezet.

A dokumentum szerint az E-learning akcióterv során az e-learning tartalmakat a stratégiai fontosságú területen kell elsősorban fejleszteni: a modern nyelvek, a tudomány, technológiai és társadalom, valamint a művészetek és kultúra területén, mivel ezek azok a területek, amelyeken a digitális-technológiai innovációknak fontos szerepük lehet. Az akcióterv szerint az új információk és kommunikációs technológiák olyan értelemben is kihívást jelentenek, hogy ne pusztán megjelenjenek, hanem a valódi innovatívítást támogassák a legkülönbözőbb oktatási kontextusokban.

Howard Gardner, a Harvard Graduate School of Education professzora szerint azonban nem is ez a legfontosabb kérdés. Számára evidens, hogy a hagyományosan nagyhírű oktatási intézményeknek mindenképpen erőt kell venniük saját konzervatívizmusukon, hiszen, amennyiben nem élnek új technológiák adta lehetőségekkel, és nem alkalmazkodnak a változásokhoz, akkor várhatóan más, gyorsabban reagáló – esetleg kevésbé „legitim” intézmények veszik át a szerepüket. Gardner szerint nem elég, ha az oktatási intézmények csak felszínesen alkalmazkodnak az új kihívásokhoz. A felszínes alkalmazkodás alatt Gardner azt érti, amikor az új technológiák használata tulajdonképpen csak a régi módszerek, régi tevékenységek hatékonyabb, vagyis gyorsabb véghezvitelét segíti elő – a szerző valószínűleg ide sorolná azokat az eseteket, amikor e-tankönyv néven egy már létező, hagyományos tankönyv digitalizált, esetleg egy-két linkkel gazdagított változata készül el. Minden bizonnyal ez a gyarkolat eredményezte, hogy az Elearning akcióterv a valódi innovációs hatások elérését tűzi célul.

A minőségi változás, amely, az előző, „felszínes” változással ellentétben kevésbé jelent meg az oktatási intézményekben, az lehet, ha az új technológiát hasznosítva az egyéni tanulási igények olyan fokban válhatnak kielégíthetővé széles tömegek számára, amely eddig jellemzően az elit rétegeknek volt elérhető. Az individualizáló problémáját a szerző azért kezeli kiemelt helyen, mert úgy véli, hogy a munkaerőpiaccal kapcsolatos, nagymértékben megnövekedő és gyorsan változó szerepek, szerepelvárások az oktatást előre nem látható módokon befolyásolják, olyan hely-

zeteket teremtenek, amelyekben a hagyományos értelemben vett pedagógia eszköztelen, hiszen precedensek nélküli, egyéni esetekről van szó. Az ilyen esetekben éppen a precedens hiánya az, amely miatt a fiataloknak önmagukat kell felkészíteniük a gyorsan változó kihívásokra és lehetőségekre.

Van azonban sok vélemény, amely más nézőpontból, máshogyan értelmezi a jelenlegi folyamatokat. Jane M. Healy cikkében kiemeli, hogy a jelenlegi iskolai „technofília” (a kifejezésben talán nem véletlenül érződik Neil Postman „Technopoly”-jának hatása) tulajdonképpen a piaci szereplők többé-kevésbé tudatos marketing stratégiájának része: azt írja, hogy a technológiai szektorban a tanárokat a hardware-ek, software-ek és multimédia eszközök lehetséges piacán belül az egyik legígéretesebben növekvő szegmensnek tartják. A rájuk irányuló erőteljes marketing hatását felerősíti a – talán még erőteljesebb – szülői nyomás. Ez annak köszönhető, hogy a szülők is úgy gondolják, hogy annyit kell az új technikai eszközökbe fektetni, amennyit csak lehet, annak érdekében, hogy az iskolák (és így gyermekeik) versenyképessé váljanak. Leírása szerint jelenleg, legalábbis az amerikai iskolákban, mondhatjuk, „számítógép-fegyverkezési verseny” zajlik, aminek következtében előfordulhat, hogy – a szerző szerint nem is mindig indokoltan – újabb és újabb beruházásokra fordított pénzek egyébként, „hagyományosabb” beruházásoktól (pl: könyvek a könyvtárba, stb.) veszik el a pénzt.

A technológia, és szűkebb értelemben az e-learning társadalmi, ezen belül oktatási szerepéről való vitákban és hozzászólásokban általában is jól elkülöníthető a „technofilek”, és a szkeptikusok – szélsőséges esetben „technofóbiások” csoportja. A „technofil” irányzat szinte egyeduralgó a nem közoktatással kapcsolatos írásokban. A leginkább a különböző cégek továbbképzésével, betanításával kapcsolatos írások a technológia hatékonyságával érvelnek, és sürgetik a minél gyakoribb alkalmazást. Számukra a leginkább az a kérdés: milyen ütemben fejlődik az „e-alapú” oktatási felületek száma, és alkalmazásuk elterjedése. (lásd pl: „Elliott Masie: Is e-learning a tool of the present or a fantasy for the future? (E-learning: a jelen eszköze, vagy a jövő fantáziája?)

Az új lehetőségek oktatási alkalmazásával kapcsolatban meglehetősen szkeptikus álláspontot

kifejtők alapvetően a hagyományos oktatási terepekre (közoktatás, felsőfokú oktatás) gondolnak, amikor ellenérzéseiket kifejtik.

Hogy miért van jelen ez a dichotómia, arra talán választ kaphatunk Suzanne de Castell, Mary Bryson és Jennifer Jenson cikkéből, (*Towards an Educational Theory of Technology; A technológia oktatási elmélete felé*). A szerzőknek rámutatnak: az új technológiák oktatási környezetben való alkalmazása tipikusan „elmélet-szegény” terület. Éppen ezért a technológiára vonatkozó oktatási elmélet kialakítását szorgalmazzák. Fontosnak tartják a határvonalak kijelölését a technológiáról szóló oktatási elméletek és a technológia oktatási felhasználhatóságára vonatkozó gazdasági jellegű elméletek között. A szerzők hangsúlyozzák, hogy jelenleg az a konzervatív gyakorlat jellemző, hogy egyértelműen hagyományos tartalmakat számítógépen, multimédiás eszközökön keresztül közvetítenek az e-learning keretében. Megítélésük szerint a tananyagok többsége egyáltalán nem használja ki a technológia és a web adta lehetőségeket. Ebből talán megérthetjük a „technofobok” fanyalgását is: ők azért szkeptikusak az e-learninggel kapcsolatban, mivel annak legkönnyebben hozzáférhető változataira jellemző a Brysonék által megfogalmazott konzervativizmus, és éppen ezért nem látják, hogy milyen valódi újdonságot hordozhat ez a módszer.

Kritikai hangvétellel íródott a már címéből következően is leleplező szándékú „The emperor's new Clothes: Globalisation and E-learning in Higher Education (A császár új ruhája: globalizáció és e-learning a felsőoktatásban)” című cikk. Az írás a globalizáció, mint társadalmi és politikai elméleti fogalom, illetve vitatéma kontextusába helyezi az e-learning problematikáját. Egyik fontos megállapítása, hogy a politikai, és így az oktatáspolitikai diskurzusban is a „globalizáció” és az „információs társadalom”, a „tudás alapú társadalom” sokszor egyszerűen nem jelent mást, mint az információ gyors terjedését megkönnyítő technológia alkalmazását. Ennek az egybemosásnak köszönhetően jelentkezik mind az egyének, mind az intézmények részéről rengeteg olyan erőfeszítés, amely az információs technológiák terjedését szolgálja. Számokkal egyértelműen alátámasztható, hogy a virtuális tanulási környezetek aránya évről évre nő, főleg a felsőoktatásban. S miközben ezen környezetek létrehozása az egyik fő politikai

célkitűzés, ugyanezen célkitűzések keretében már jóval ritkábban érzik fontosnak megvizsgálni az ilyen innovációk hatásait (erre irányuló erőfeszítésekről a recenzió elején idézett EU-s akciótervben sem igazán olvashatunk). Így aztán, néhány esettanulmánytól eltekintve, igen ritkán találkozhatunk ezeknek a módszereknek a hatásvizsgálataival, és semmiféle bizonyítékkal nem rendelkezünk arra vonatkozóan, hogy hasznosabbak, mint a hagyományos megközelítések, vagy legalábbis azoktól nagyon eltérő eredményeket felmutató tanulási formák ezek.

M. Frances Kelly „The political implications of E-Learning” (Az e-learning politikai következményei) című cikkében szintén általános kontextusba helyezve vizsgálja az e-learning szerepét. Mindenekelőtt azt érti politikai hatás alatt, hogy az e-learning szükségképpen begyűrűzik a hagyományos oktatási intézményekbe: már a fent is említett kormányzati politikák miatt, az iskolák, egyetemek egyre inkább arra törekednek, hogy a hangzatos „public-private partnership” égisze alatt megfeleljenek az „új kihívásoknak”. Az ilyen jellegű új programok szükségképpen hatással lesznek a felsőfokú és a különböző kiegészítő képzések világára, éppen ezért kell számolni jelenlétükkel. A cikk állítása szerint a felsőoktatás szabályszerűségei változóban vannak, nem utolsósorban az e-learning gyors terjedésének köszönhetően. A tanároknak meg kell tanulniuk máshogyan viszonyniuk a tananyaghoz. Ugyancsak kihívás elé állítja az egyetemet, hogy megkérdőjeleződik kizárólagos legitimitásuk, hiszen rengetegféle, a munkapiacon hasznos képzés zajlik már ma is e-learninges formában, távol a hagyományos akadémiai intézményi körtől.

Az „e-learning jelenség”-re talán éppen ezek miatt a hatások miatt kellene az oktatáskutatásokban is nagyobb hangsúlyt fektetni, hiszen a módszer valóban „itt van”, hatásai a hagyományos oktatásra, legalábbis ami ennek társadalmi szerepét illeti, máris érzékelhetőek.

A recenzált cikkek:

Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: The eLearning Action Plan – europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2001/com2001_0172en01.pdf, Gardner, Howard: Technology Remakes the School. *The Futurist*, March-April, 2000,

- Castell, Bryson, Jenson: Object Lessons: Towards an Educational Theory of Technology. *First Monday*, Volume 7, No. 1, January 2002)
- Jane M. Healy: The Mad Dash to Compute (The School Administrator Web Edition April 1999, http://www.aasa.org/publications/sa/1999_04/contents.htm),
- Clegg, Hudson, Steel: The Emperor's New Clothes: Globalisation and E-learning in Higher Education. *British Journal of Sociology of Education*, Vol 24, No 1, 2003,
- Kelly, M. Frances: The Political Implications of E-Learning. *Higher Education in Europe*, Vol. XXVII, No 3, 2002,
- Elliott Masie: Is E-learning a Tool of the Present or a Fantasy for the Future? *The Journal for Quality and Participation*, 2003/Winter.

Berényi Eszter

